

Kulturarv i skolen

På hvilken måte er begrepet «kulturarv» endret fra grunnopplæringens generell del til ny overordnet del?

Runar Killingrød

Veileder

Førsteamanuensis Lars Åsmund Laird Iversen

MF vitenskapelig høyskole for teologi, religion og samfunn,
AVH505: Masteroppgave Erfaringsbasert master i KRLE/Religion og etikk: (30 ECTS),

Høst 2018

Antall ord: 13.762



Forord

Jeg vil først takke min veileder ved MF vitenskapelig høyskole for teologi, religion og samfunn, Lars Laird Iversen, for tips og gode innspill. Takk fortjener også venner, familie og kollegaer for støtte underveis. Jeg vil også takke rektor ved skolen jeg jobber, for at jeg har fått mulighet til å ta videreutdanning for å øke min kompetanse i KRLE-faget.

Drammen 2019

Sammendrag

Denne avhandlingen vil ta for seg en analyse av på hvilken måte begrepet «kulturarv» har endret seg i de to siste utgavene av de overordnede delene for opplæringen i norsk grunnskole, generell del av læreplanen av 1993 og ny overordnet del – verdier og prinsipper for grunnopplæringen av 2017. Temaet vil omhandle den «kulturarv» skolen er ment å føre videre.

Kulturarv er egentlig ikke et folkelig begrep, selv om de fleste forstår konteksten av bruken, for det blir benyttet om noe vi kan identifisere oss med. Begrepet blir blant annet brukt i politikken, og da spesielt i skolepolitikk. Det tales ofte om en nasjonal kulturarv, en felles kulturarv, en bred kulturarv og en rik kulturarv. Formålsparagrafen i opplæringsloven og de førende delene for læreplanene bruker begrepet om en del av danningen til elevene. Hva er kulturarv? Dette vil komme frem til i innledningen hvor jeg vil belyse definisjoner og tanker sett fra et skoleperspektiv. Etter endringer av formålsparagrafen til opplæringsloven, og gjennom de siste førende delene for læreplanene vil det være spennende å se om kulturarvbegrepet har endret form. Problemstillingen min er derfor «På hvilken måte er begrepet «kulturarv» endret fra grunnopplæringens generell del til ny overordnet del?». Generell del og ny overordnet del av læreplanen utdyper de verdiene opplæringen skal gi elevene. Føringerne er tuftet på formålsparagrafen i lov om grunnskole og opplæringsloven, så det vil være naturlig å se disse i lys av hverandre.

Teorien jeg har lagt til grunn for avhandlingen er med hovedvekt på lov om grunnskole av 1969, opplæringsloven av 2008, generell del av læreplanen av 1993 og ny overordnet del – verdier og prinsipper for grunnopplæringen av 2017, som ble fastsatt ved kongelig resolusjon 1. september 2017. I tillegg vil det benyttes teori som tar for seg kulturarven i skolen og annen litteratur som har relevans for avhandlingen.

Metoden jeg har lagt til grunn for denne avhandlingen er en diskursanalyse hvor begrepet «kulturarv» blir analysert ut fra hvordan det blir fremstilt og den kontekst de førende delene for læreplanene er skrevet i, i tillegg til analyse av likheter og ulikheter på bruken mellom generell del og ny overordnet del.

Resultatet for avhandlingen ble at det er endringer å spore. Begrepet «kulturarv» har i verdigrunnlaget for generell del og ny overordnet del en nesten altomfattende betydning. Skillet i bruken av begrepet ligger kanskje i den kontekst de to førende delene for læreplanen er utviklet.

Innholdsfortegnelse

1	Innledning.....	1
1.1	Bakgrunn	1
1.1.1	Opplæringsloven – Et kort historisk tilbakeblikk	2
1.1.2	Presentasjon av generell del og ny overordnet del til læreplanene	4
1.2	Hva er kulturarv?	5
1.2.1	Kulturarv i skolen.....	6
1.3	Presentasjon av problemstilling.....	7
1.4	Avgrensninger og oppbygging	7
2	Teoribakgrunn	9
2.1	Innledning.....	9
2.2	Generell del av 1993.....	9
2.1.1.	Grunnskoleloven §1. Formål:.....	10
2.1.2	Utdyping av formålsparagrafen i generell del.....	10
2.1.3	Mennesketypene.....	10
2.1.4	Kulturarv i generell del	11
2.1.5	Oppsummering generell del av 1993	14
2.3	Ny overordnet del av 2017	14
2.3.1	Opplæringslovens § 1-1. Formål.....	15
2.3.2	Utdyping av formålsparagrafen i ny overordnet del	16
2.3.3	Kulturarv i ny overordnet del	16
2.3.4	Oppsummering av ny overordnet del av 2017	17
2.4	Oppsummering av teori	17
3	Metode.....	19
3.1	Innledning.....	19
3.2	Metodisk utgangspunkt.....	19

3.3	Teori.....	20
3.4	Materiale.....	20
3.5	Oppsummering av metode.....	20
4	Analyse.....	21
4.1	Innledning.....	21
4.2.1	Kulturarv i generell del og ny overordnet del	21
4.2	Analyse	22
4.2.1	Grunnleggende kristne og humanetiske verdier.....	22
4.2.2	Samisk kulturarv	26
4.2.3	Kulturarven og kunnskap som verdi	27
4.2.4	Kulturarven og tradisjon.....	29
4.2.5	Den gode lærer kan sitt fag – sin del av vår felles kulturarv.....	29
4.2.6	Minoriteters bidrag til å forme den norske kulturarven	30
4.3	Analyse av andre betraktninger	31
5	Resultat.....	34
5.1	Innledning.....	34
5.2	Resultat av analysen	34
6	Avslutning	36
7	Litteratur.....	37

1 Innledning

Innledningsvis ønsker jeg her å si noe om bakgrunnen for avhandlingen. Hvorfor det er interessant å forske på begrepet «kulturarv» i de to siste førende delene for læreplanene, generell del av 1993 og ny overordnet del av 2017. Jeg vil gi et kort historisk tilbakeblikk på opplæringsloven og utviklingen formålsparagrafen har hatt i denne. Videre vil jeg gi en kort presentasjon av generell del og ny overordnet del av læreplanene. Det er naturlig under dette kapitlet å komme med en definisjon av hva «kulturarv» er ettersom dette er avhandlingens tema, og jeg vil definere begrepet ut fra konteksten det har i formålsparagrafen og de førende delene for læreplanene. Til sist i dette kapitlet vil jeg presenterer problemstilling etterfulgt av en forklaring på avgrensning og oppbygging for avhandlingen videre.

1.1 Bakgrunn

Formålsparagrafen i opplæringsloven (§1-1) sier blant annet at opplæringen i norsk skole, som omfatter grunnskole og videregående opplæring, skal bygge på grunnleggende verdier i kristen og humanetisk arv og tradisjon. Og «Opplæringa skal bidra til å utvide kjennskap til og forståinga av den nasjonale kulturarven og vår felles internasjonale kulturtradisjon» (Opplæringsloven §1-1). Med dette som utgangspunkt har den førende delen av læreplanen verdier og prinsipper som opplæringen skal bygge på. Opplæringsloven av 17.juli 1998 ble riktig nok revidert i etterkant av generell del av 1993, hvor revidert lov om grunnskole av 13.juni 1969 var gjeldende formålsbestemmelse for grunnskolen i Norge. Den generelle delen av læreplanen av 1993 er gjeldende frem til ny overordnet del, vedtatt 30.september 2017, trer i kraft, noe som henger sammen med fornyelse av læreplanene som ventes ikraftsatt ved skolestart i 2020.

Blant verdiene opplæringen skal bygge på er «kulturarv» et begrep som blir benyttet. Dette begrepet kan knyttes til de grunnleggende verdiene opplæringen i norsk skole skal bygge på. Har, og eventuelt på hvilken måte har begrepet endret seg på de over 20 årene det er mellom disse førende delene av læreplanene? Det er dette jeg skal se nærmere på i denne avhandlingen. Jeg tenker det er viktig for pedagoger og lærere i grunnskolen å vite noe om, for begrepet er ikke entydig, og det er ikke nødvendigvis enkelt å forklare hva «kulturarv» er. For å oppfylle opplæringsformål er det nødvendig for alle som kunnskapsformidlere og ha god kjennskap til og kunnskap om til enhver tid gjeldene lover og planer for grunnopplæringen i Norge.

Stortingsmelding 28, etter tilråding fra kunnskapsdepartementet 15. april 2016, behandlet i Stortinget og vedtatt 11.oktober 2016, sier det skal utarbeides en strategi for en fornyelse av kunnskapsløftet. Denne stortingsmeldingen går i korte trekk ut på å møte framtidens skole i et samfunn i endring, som skal gi elevene mer dybdeløring, bredere forståelse og evnen til å anvende kunnskap, samtidig som den skal bygge videre på kunnskapsløftets prinsipper. Da ny overordnet del av læreplanen ble vedtatt høsten 2017 tenkte jeg det kunne være interessant å undersøke om, og eventuelt hvordan, begrepet «kulturarv» har endret form for å tilpasse seg et mangfold, et mer sekulært samfunn som Norge er blitt de seneste tiårene. Når folkereligjøsiteten har gjennomgått forandringer fra ulike hold, som for eksempel ved økt innvandring av mennesker fra andre kulturer og med andre religioner, og grunnlovsendringen av 21.mai 2012 hvor Norge er blitt en sekulær stat, Norge har ingen statsreligion. Når jeg mener Norge er blitt et mer sekulært samfunn kan jeg blant annet vise til tall fra Statistisk sentralbyrå som sier at andelen som ikke er medlemmer av et tros- og livssynssamfunn har økt fra 8% til 14% de siste 20 årene. Man kan i denne sammenheng si samfunnet er blitt mer pluralistisk, hvor strømninger fra andre kulturer og tradisjoner utfyller eller har tatt over for den opprinnelige kultur og tradisjon. Konsekvensene er krysspåvirkninger fra flere hold, både at Norge er en moderne sekulær stat, mangfoldet i samfunnet, påvirkning fra andre religioner og kulturer, og ikke minst religions- og livssynsfrihet. Spørsmålet mitt er jo om det er endringer å spore i læreplanens generell del og overordnet del over de siste 20 årene med tanke på begrepet «kulturarv». I dagens samfunn, med et mangfold av kulturer, tradisjoner og religioner, må og skal mennesker forholde seg til hverandre. Opplæringsloven, som den overordnede lov om opplæring, sier noe om formålet med opplæringen, at den skal *«opne dører mot verda og framtida og gi elevane og lærlingane historisk og kulturell innsikt og forankring»* (Opplæringsloven §1-1). Her må derfor generell del og ny overordnet del av læreplanene følge opplæringsloven, og dermed er «kulturarv» også en del av danningen til elevene. Spørsmålet er bare om, og eventuelt hvordan, begrepet har endret form i løpet av de over 20 årene det har gått fra generell del av 1993 og ny overordnet del av 2017.

1.1.1 Opplæringsloven – Et kort historisk tilbakeblikk

Opplæringsloven, slik vi kjenner den i dag, vil være førende formålsforståelse for den kommende læreplanen i norsk skole. Opplæringsloven er en overordnet føring for hvordan skolehverdagen til elevene skal være, den førende lov om grunnskole og videregående

opplæring i Norge. Loven har vært endret mange ganger siden 1739. Det er i dag kunnskapsdepartementet som utarbeider loven, og siste endring kom 19.12.2008, loven var gjeldende fra 2009. §1-1, formålet med opplæringen, lyder slik:

Opplæringa i skole og lærebedrift skal, i samarbeid og forståing med heimen, opne dører mot verda og framtida og gi elevane og lærlingane historisk og kulturell innsikt og forankring. Opplæringa skal byggje på grunnleggjande verdiar i kristen og humanistisk arv og tradisjon, slik som respekt for menneskeverdet og naturen, på åndsfridom, nestekjærleik, tilgjeving, likeverd og solidaritet, verdiar som òg kjem til uttrykk i ulike religionar og livssyn og som er forankra i menneskerettane. Opplæringa skal bidra til å utvide kjennskapen til og forståinga av den nasjonale kulturarven og vår felles internasjonale kulturtradisjon. Opplæringa skal gi innsikt i kulturelt mangfald og vise respekt for den einskilde si overtiding. Ho skal fremje demokrati, likestilling og vitskapleg tenkjemåte. Elevane og lærlingane skal utvikle kunnskap, dugleik og holdningar for å kunne meistre liva sine og for å kunne delta i arbeid og fellesskap i samfunnet. Dei skal få utfalde skaparglede, engasjement og utforskartrong. Elevane og lærlingane skal lære å tenkje kritisk og handle etisk og miljøbevisst. Dei skal ha medansvar og rett til medverknad. Skolen og lærebedrifta skal møte elevane og lærlingane med tillit, respekt og krav og gi dei utfordringar som fremjar danning og lærelyst. Alle former for diskriminering skal motarbeidast.

(Opplæringsloven §1-1)

Helt fra lov om allmueskole i 1848 har en del av formålet med opplæringen vært at opplæringen skal være enten i kristen opplysning, kristelig oppdragelse eller kristen tradisjon. Allmenndannelse ble tilført loven i 1860, og etter Folkeskoleloven av 1936 ble det tilført at skolen skulle «gjøre barna til nyttige mennesker både åndelig og legemlig». 1959-loven blir endret i den retning at skolen sammen med hjemmet har til oppgave å arbeide for at elevene skal bli gode samfunnsmennesker. 31.august 1962 fikk kirke- og undervisningsdepartementet ved kongelig resolusjon fullmakt til å utvide skolegangen i et forsøk til 9-årig obligatorisk skole. Grunnskoleloven av 1969 gir rett til 9-årig obligatorisk skolegang. Det tilføres i denne loven at skolens oppgave er å fremme åndsfrihet og toleranse, som forstås med blant annet yringsfrihet, religionsfrihet og tankefrihet, som prinsipper øvrige bestemmelser bygget på, så derfor var det viktig å få disse inkludert i formålsparagrafen. Loven av 1998 samler lover for grunnskolen og den videregående opplæringen i én lov – opplæringsloven, en felles lov for 13-årig opplæring som skal ses i sammenheng for et felles opplæringsløp som legger grunnlag for livslang læring.

1.1.2 Presentasjon av generell del og ny overordnet del til læreplanene

Formålsparagrafen (§1-1) i opplæringsloven er til enhver tid førende for den overordnede delen til læreplanene, så disse dokumentene må ses i sammenheng med hverandre. Generell del og ny overordnet del utdyper formålsparagrafen til opplæringsloven. Disse to førende delene for læreplanene er vedtatt i to ulike tidsepoker, henholdsvis i 1993 og 2017. De er begge tuftet på de verdier og prinsipper opplæringen skolen skal bygge på. Jeg vil her si litt om hva som er essensen i de to førende delene for læreplanene, for så å gå mer i dybden av dem i teorikapitlet.

Generell del av 1993 er et omfattende og detaljert dokument som har vært førende for flere læreplaner i grunnskolen, de siste er læreplanverket for den 10-årig grunnskole (L97) og læreplanverket for kunnskapsløftet (LK06). Generell del ble vedtatt september 1993, så flere år tidligere enn opplæringslovens formålsparagraf slik vi kjenner den i dag, så for generell del er det formålsparagrafen for 1969 som ligger til grunn. Grunnskolens formålsparagraf av 1969 poengterte at skolens oppgave er å fremme åndsfrihet og toleranse, så verdier som yringsfrihet, religionsfrihet og tankefrihet skulle vektlegges i undervisningen, i tillegg til en kristen og moralsk oppdragelse, samt å utvikle allmennkunnskapen til elevene. Generell del har lagt vekt på de ulike mennesketyper skolen skal fremelske hos elevene for å innfri formålsparagrafen i opplæringsloven. Denne førende delen for læreplanene er inndelt i 7 mennesketyper som beskrives ut fra kunnskap, ferdigheter, verdier og holdninger som opplæringsens mål for å ruste elevene for livet og fremtiden, alene og i samspill med andre.

Ny overordnet del av 2017 er ønskelig skal implementeres allerede fra inneværende skoleår, 2018/2019, men skal senest tre i kraft når fornyelsen av læreplanene er ferdig til skolestart 2020. Grunnsynet som skal prege pedagogisk praksis for å ruste elevene i møtet med fremtiden blir utdypet i ny overordnet del med bakgrunn i opplæringslovens formålsparagraf som var gjeldende fra 2009. Det er tre tverrfaglige tema som skal vektlegges; folkehelse og livsmestring, demokrati og medborgerskap og bærekraftig utvikling. Dybdelæring er et begrep som blir brukt for å si noe om at elevene skal kunne bruke kunnskaper og ferdigheter på ulike måter og på ulike fagområder for å løse utfordringer alene og i samspill med andre. Ny overordnet del har naturlig nok fokus på den teknologiske utviklingen, og retter fokus mot fremtiden og de uante muligheter. Formålsparagrafen utdypes ved menneskets egenart, alle er forskjellige, og det skal være rom for den enkelte elev. Grunnleggende ferdigheter som lesing, skriving, regning,

muntlige ferdigheter og digitale ferdigheter i alle fag vektlegges for elevens utvikling for å kunne delta i utdanning, arbeid og samfunnsliv.

1.2 Hva er kulturarv?

Formålsparagrafen i opplæringsloven sier blant annet: «Opplæringa skal bidra til å utvide kjennskapen til og forståinga av den nasjonale kulturarven og vår felles internasjonale kulturtradisjon» (Opplæringsloven §1-1). Generell del og ny overordnet del av læreplanene utdyper begrepet «kulturarv», og tar for seg flere områder elevene skal utvikle kjennskap til og kunnskap om den nasjonale kulturarven gjennom opplæringen.

Formålsparagrafen sier også at «Opplæringa skal byggje på grunnleggjande verdiar i kristen og humanetisk arv og tradisjon, slik som respekt for menneskeverdet, naturen, på åndsfridom, nestekjærleik, tilgjeving, likeverd og solidaritet, verdiar som òg kjem til uttrykk i ulike religionar og livssyn og som er forankra i menneskerettane» (Opplæringsloven §1-1). Er da kristen og humanetisk arv og tradisjon en del av kulturarven? Dette vil jeg prøve å finne ut av når jeg nå skal definere begrepet «kulturarv», og videre i avhandlingen drøfte.

For å kunne forstå begrepet «kulturarv» i de førende delene for læreplanene er det viktig å ha en felles forståelse av hva begrepet «kulturarv» innebærer. Derfor, hva er kulturarv?

«Begrepet *kulturarv* brukes som regel om et *utvalg av en positiv eller rik arv*, som skolen skal overføre fordi den har verdi i den nåværende kultur» (Halvorsen 2017:31). Med en slik definisjon vil jeg si kulturarvbegrepet er vidt. Et begrep som omtaler en rik og felles arv knyttet til det etiske, religiøse, fornuftsmessige og estetiske. Hvis vi også tenker at grunnleggende verdiene i kristen og humanetisk arv og tradisjon er en del av kulturarven opplæringen skal bygge på, er begrepet «kulturarv» nesten altomfattende. Med dette mener jeg at elevenes holdninger, verdier, kunnskaper og ferdigheter skal komme til uttrykk gjennom opplæringen i møte med kulturarven. Siden samfunnet er i stadig endring og blir rikere på mangfold, vil elevene gjennom opplæringen utvide kjennskap og forståelse for den nasjonale kulturarven, ikke bare den arven som er overført i generasjoner, men også nyere kulturarv som blir til i møte med andre kulturer, religioner og livssyn som positive tilskudd. Kulturarv er med dette ikke bare noe man kan se, høre og kjenne på, det er også knyttet til de verdier mennesket viser i møte med andre mennesker. Det er for eksempel ikke bare musikk, kunst, språk, mattradisjoner og

gamle håndverk som er kulturarv, men også holdninger og verdier med respekt for menneskets likeverd, dets integritet og rettigheter, og respekt for naturen.

Jeg tenker begrepet «kulturarv» kan anses som positive erfaringer andre har gjort tidligere, som fremmer kunnskaper og ferdigheter, holdninger og verdier den enkelt tar med seg i møte med omgivelsene.

1.2.1 Kulturarv i skolen

Mennesket blir født inn i en kultur og tradisjon som er med på å forme enkeltmennesket. Opplæringsformålet er at skolen, i samarbeid med hjemmet, skal «opne dører mot verda og framtida og gi elevane og lærlingane historisk og kulturell innsikt og forankring» (opplæringslovens § 1-1). Man kan vel si at kjennskap til kulturarven allerede starter fra fødselen av i form av dannelse fra personer i nære relasjoner og fra miljøet en vokser opp i. Det er foresatte som har hovedansvaret for oppdragelsen av barna, men når barna begynner på skolen skal dette ansvaret deles mellom foresatte og skolen. Helt siden grunnskolen formålsbestemmelse fra 1848 har det vært som mål at skolen skal bistå hjemmet i oppdragelsen av barna. Ordlyden har endret form siden den gang, men helt fram til og med formålsparagrafen i opplæringsloven av 1998 var skolens mål å hjelpe til med «å gi elevane ei kristen og moralsk oppseding», og gjennom kunnskap og ferdigheter skulle eleven bli gode samfunnsborgere.

Det er ikke alle elevene i skolen som kommer fra hjem med like ressurser, og tanken om enhetsskolen står sterkt i Norge i dag. Denne tanken følger opplæringslovens formålsparagraf om at mennesker er likeverdige, også når det kommer til opplæring. Det skal ikke være av betydning om man kommer fra resurssterke eller ressursvake hjem, alle elevene skal ha tilnærmet samme utbytte av opplæringen, og opplæringsloven gir rettigheter til alle elevene. Alle elevene har rett på tilpasset opplæring ut fra egne forutsetninger (opplæringsloven § 1.3), og der det er behov for ekstra støtte for å få et tilfredsstillende utbytte av undervisningen skal det tilrettelegges med spesialundervisning (opplæringsloven §5-1). Dette tenker jeg henger sammen med at «opplæringa skal bidra til å utvide kjennskapen til og forståinga av den nasjonale kulturarven og vår felles internasjonale kulturtradisjon» (opplæringsloven § 1-1), og da kulturarv som en felles kulturarv for alle, uavhengig av oppvekstvilkår, miljø, skole og lærer.

1.3 Presentasjon av problemstilling

Avhandlingens mål er å se om der er endringer å spore i bruken av begrepet «kulturarv» i de to siste vedtatte førende delene av læreplanene, generell del og ny overordnet del. Hvordan er begrepet «kulturarv» endret fra generell del til ny overordnet del, to førende deler for læreplanene som er skrevet med over 20 års mellomrom? Begge disse delene utdyper formålsparagrafen i opplæringsloven, som loven for grunnskole og videregående opplæring i Norge. Begrepet «kulturarv» er brukt i formålsparagrafen, så det er for meg interessant å se om begrepet har endret form fra generell del til ny overordnet del av læreplanene.

Problemstillingen for denne avhandlingen er: «På hvilken måte er begrepet «kulturarv» endret fra grunnopplæringsens generell del til ny overordnet del?».

1.4 Avgrensninger og oppbygging

Da det er de to siste utgavene av førende del for læreplanene, generell del og ny overordnet del, som er utgangspunkt for den videre analysen og drøftingen for å komme frem til et svar på problemstillingen, og vil jeg begrense oppgaven ved å bare se på disse to delene. De er begge utdypinger av den formålsparagraf i opplæringsloven som er vedtatt i forkant av hver av delene, så de førende delene må ses i lys av disse, lov om grunnskole av 1969 og opplæringsloven av 1998, hvor siste formålsparagraf (§1-1) ble vedtatt endret i 2008 med ikraftsettelse fra 2009.

I teorikapitlet vil jeg gå mer i dybden av formål og innhold i generell del og ny overordnet del av læreplanene. Det vil også være naturlig å se på likheter og ulikheter ved de to førende delene for læreplanene. Jeg vil ha særlig fokus på de områdene i nevnte deler som omhandler begrepet «kulturarv», men vil også vie det som omhandler verdier i kristen og humanetisk arv og tradisjon oppmerksomhet. Grunnen til at jeg vil gå ut over bare å se på det generelle kulturarvbegrepet er fordi jeg opplever verdier i kristen og humanetisk arv og tradisjon er knyttet til kulturarven. Dette er uttrykk som formålsparagrafen bruker om opplæringen, den skal «bygge på grunnleggjande verdier i kristen og humanetisk arv og tradisjon», og den skal «bidra til å utvide kjennskapet til og forståinga av den nasjonale kulturarven og vår felles internasjonale kulturtradisjon» (Opplæringsloven §1-1). Dette må ses i sammenheng med hverandre hvis definisjonen på kulturarv brukes om et *utvalg av en positiv eller rik arv*, og siden opplæringsens mål gjennom mange generasjoner blant annet har vært å gi elevene en kristen oppdragelse, ser jeg dette som aktuelt for den videre analysen og drøftingen i avhandlingen.

Metodekapitlet vil gi en presentasjon av metoden jeg benytter for analysen. En diskursanalyse hvor jeg vil utforsket hvordan begrepet «kulturarv» er brukt i fremstillingen av de føringer generell del og ny overordnet del gir med bakgrunn i formålsparagrafen til lov om grunnskole og opplæringsloven. Jeg vil utforsket konteksten dokumentene ble utarbeidet, og jeg vil vurdert likheter og ulikheter ved fremstillinger av kulturarvbegrepet. Jeg vil også komme med personlige betraktninger underveis i analysen og drøftingen av begrepet «kulturarv».

Hovedfokus for avhandlingen videre vil være i analysekapitlet. Ved å gå i dybden på begrepet «kulturarv» sett ut fra formålsparagrafens mål for opplæringen vil jeg analysere hvordan kulturarvbegrepet er fremstilt i generell del og ny overordnet del av læreplanene, og underveis foreta en drøfting av fremstillingene. Underveis vil det være naturlig å drøfte og sammenlikne ordlyden og konteksten begrepet benyttes i. Lov om grunnskole §1 og opplæringsloven §1-1 vil bli tatt med som en del av analysen og drøftingen, fordi denne er førende for de to overordnede delene til læreplanene.

Etter drøfting og analyse vil det være naturlig å presentere resultatet. På hvilken måte er begrepet «kulturarv» endret fra grunnopplæringens generell del til ny overordnet del? Er det markante endringer, eller er det bare enkelte justeringer i bruken av begrepet? Kan jeg si noe om begrepet har endret form og ordlyd? Dette ønsker jeg å svare for i resultatkapitlet.

Avslutningsvis vil jeg oppsummere de erfaringer jeg har gjort meg underveis i arbeidet med denne avhandlingen. Jeg vil komme med en oppsummering på hvilke funn jeg har gjort, og svare på problemstillingen i form av en konklusjon.

2 Teoribakgrunn

2.1 Innledning

For å kunne foreta analyse og drøfting senere i avhandlingen er utvalget av teori de to siste utgavene av de førende delene for læreplanene, generell del av 1993 og ny overordnet del av 2017. Det vil være naturlig å vise til stortingsmeldinger og endringer av de aktuelle lovene for opplæring underveis der det har relevans. Jeg vil gjøre rede for formålet ved generell del og ny overordnet del av læreplanene, samt se på innhold og hvordan dette står til formålsparagrafen i lov om grunnskole og opplæringsloven. Alle betraktninger vil være med tanke på opplæring i grunnskolen. Når det kommer til innhold er det mest relevant at jeg tar for meg det som omhandler begrepet «kulturarv», men som jeg har nevnt innledningsvis vil det også være naturlig å ha med innhold som også omhandler verdier i kristen og humanetisk arv og tradisjon, da dette også kan anses som en del av kulturarven. Opplæringens formålsparagrafer, vil være en naturlige deler av teorien, som jeg også legger til grunn for den videre drøftingen.

Kildene som ligger til grunn for teorimaterialet anser jeg som troverdige kilder da disse er utarbeidet av Det kongelige kirke-, utdannings og forskningsdepartement, Det kongelige kunnskapsdepartementet og Stortinget.

2.2 Generell del av 1993

Generell del av læreplanen ble vedtatt i 1993 og utdyper formålsparagrafen i grunnskoleloven av 1969. Denne formålsparagrafen er det overordnede målet for grunnskolen, og opplæringen skal utformes rundt denne. Generell del ble utarbeidet under Gudmund Hernes periode som statsråd for Kirke-, utdannings og forskningsdepartementet. I forord til generell del til L97 skriver Hernes at det er «naturlig å gi en felles utforming av læreplanenes generelle del for å markere sammenhengen i utdanningsløpet» (Forord til L97). Med dette mener han at grunnskole og videregående opplæring må ses i sammenheng, og generell del må gjelde begge skoleslag. Lov om 10-årig grunnskole ble vedtatt 9. september 1994 (lov 58), og ikraftsatt 1. juli 1997 etter lov om endringer i lov av 13. juni 1969 nr.24 om grunnskolen, og fastsatt ved kongelig resolusjon av 23. juni 1995. I loven ble skolealderen senket med ett år, så elevene skulle fra 1997 starte på skolen det året de fylte seks år, og grunnskoleløpet ble utvidet til 10 år.

2.1.1. Grunnskoleloven §1. Formål:

«Grunnskolen skal i forståing og samarbeid med heimen hjelpe til med å gje elevane ei kristen og moralsk oppseding, utvikle deira evner, åndeleg og kroppsleg, og gje dei god allmennkunnskap så dei kan bli gagnlege og sjølvstendige menneske i heim og samfunn. Skolen skal fremje åndsfridom og toleranse, og leggje vinn på å skape gode samarbeidsformer mellom lærarar og elevar og mellom skole og heim.»

(Lov om grunnskole §1.)

Formålet med opplæringen er å fremme de verdier og den allmennkunnskap som skal til for at elevene skal bli «ganglege og sjølvstendige» mennesker i hjem og samfunn. Loven er ikke veldig detaljert, med unntak av de føringer den legger for «ei kristen og moralsk oppseding», at elevenes evner åndelig og kroppslig skal utvikles og at skolen skal fremme «åndsfridom og toleranse», samt at opplæringen skal skje i «forståelse og samarbeid med heimen» og «utvikle gode samarbeidsformer mellom lærarar og elevar og mellom skole og heim». Dette var førende formålsparagraf fra 1969 til 1998, og generell del av 1993 ble utarbeidet med dette som utgangspunkt for opplæringen i grunnskolen og den videregående opplæringen.

2.1.2 Utdyping av formålsparagrafen i generell del

«Opplæringens mål er å utvide barn, unges og voksnes evner til erkjennelse og opplevelse, til innlevelse, utfoldelse og deltakelse» (Innledning til generell del). Generell del utdyper hovedområder fra formålsparagrafen som er gjeldende for grunnskolen. Det dreier seg om religion og etisk orientering, skapende evner, allmenndannelse og samarbeidsformer. Gjennom generell del blir formålet med opplæringen videre utdypet gjennom sju mennesketyper læreren gjennom opplæringen skal framelske i eleven for at eleven skal utvikle seg. Begrepet «kulturarv» er brukt om verdier, kunnskaper, holdninger, erfaringer, tradisjon og historie elevene skal gis gjennom opplæring for å tilslutt bli det integrerte menneske. Som jeg tidligere har skrevet kan «kulturarv» defineres som et *utvalg av en positiv eller rik arv*.

2.1.3 Mennesketyper

De sju mennesketyperne generell del beskriver er; det meningssøkende-, det skapende-, det arbeidende-, det allmenndannende-, det samarbeidende-, det miljøbevisste- og det integrerte menneske. Disse mennesketyperne utdyper hovedområdene jeg har nevnt over som en del av utdypingen til formålsparagrafen i lov om grunnskole av 1969. De seks første mennesketyperne kan man si karakteriserer eleven gjennom verdiene, kunnskapene, ferdighetene, evnene og

holdningene opplæringen skal gi elevene, for til sist komme til uttrykk i den sjuende mennesketypen, det integrerte menneske, slik at «sluttmålet for opplæringen er å anspore den enkelte til å realisere seg selv på måter som kommer fellesskapet til gode – å fostre til menneskelighet for et samfunn i utvikling» (L97 2006:50). Generell del benytter begrepet «kulturarv» som en av verdiene opplæringen skal gi elevene for å utvikle evner, ferdigheter, kunnskaper og holdninger som er forankret i mennesketypene generell del beskriver.

2.1.4 Kulturarv i generell del

Slik generell del er bygget opp blir begrepet «kulturarv» brukt som noe elevene skal lære gjennom å utvikle seg til å bli de forskjellige mennesketypene som utdyper opplæringens formål.

Det meningssøkende menneske presenteres ved at «oppfostringen skal baseres på grunnleggende kristne og humanetiske verdier, og bære videre og bygge ut kulturarven, slik at den gir perspektiv og retning for fremtiden» (L97 2006:17). Av dette kan man forstå at grunnleggende kristne og humanetiske verdier er bærende for hele opplæringen, og gjenspeiler dermed formålsparagrafen i grunnskoleloven. Det utdypes videre at «den kristne tro og tradisjon utgjør en dyp strøm i vår historie – en arv som forener oss som folk på tvers av trosretninger» (L97 2006:17). Dette beskriver noe som kan ses på som altomfattende når det kommer til mellommenneskelige verdier og holdninger. Opplæringen skal utvikle og bygge videre på åndsfriheten, mennesket er likeverdig og ukrenkelig, og kunnskap om den skapende kraft ligger både til den personlige utviklingen og i samarbeid med andre. «De kristne og humanetiske verdier både forener og beforder toleranse og gir rom for andre kulturer og skikker» (L97 2006:17). Kulturarv settes i sammenheng med identitet hvor elevenes utvikling skal skje ved elevenes kjennskap til nasjonale og lokale tradisjoner. Her blir samisk språk og kultur sett på som fellesarven. I et mangfoldig samfunn er møtet med andre kulturer og tradisjoner berikende. Opplæringen skal utvikle elevenes evne til å handle konstruktivt, og ut fra etiske og moralske handlinger og verdier treffe riktige valg, også når det kommer til å stå opp for andre som opplever urett.

Det skapende menneske presenteres ved at «menneskets særtrekk er at det både kan fatte det tidligere slektsledd her tenkt og følt, bruke det de har frembrakt og formet – og samtidig overskride de begrensninger som fortiden har satt ved nybrott og oppfinnsomhet» (L97

2006:21). Dette kan man oppleve som at det generasjoner før oss har skapt, den arven vi har fått, lar seg videreutvikle ved hjelp av evne til å være nysgjerrig, kreativ og skapende. «Kulturarven er ikke ensidig rettet mot fortiden, men en skapende prosess, der ikke minst skolen er en viktig deltaker» (L97 2006:22). Kulturarv kan man da si ikke er sett på som noe statisk og ensidig, men viktig for å videreutvikle nedarvet praksis ved hjelp av ny kunnskap, som kan være skapende for generasjoner i fremtiden. Gjennom generasjoner har mennesker prøvd og erfart, opplevd, feilet, lært og utviklet, alt fra hjelpemidler for å lette tradisjonsrik arbeid til velferdsordninger og rettigheter. Elevene skal gjennom opplæringen lære om historiske prosesser som har skapt endring til det bedre, «viten om denne del av kulturarven og historien gir både trygghet i tradisjon og beredskap til å gjøre forandringer» (L97 2006:22). Det blir vist til den rike arven vi har frambragt over tid, det som forvaltes fra fortiden, og det som gir mennesket muligheter for videre utvikling i fremtiden (L97 2006:24). «Menneskene har opp gjennom historien bygget en felles arv av kunnskap som er nedfelt i ulike vitenskaper» (L97 2006:25). Denne kunnskapen blir omtalt som en del av kulturarven det er viktig at elevene får gjennom opplæringen. Evnen til kritisk tenking er ferdigheter som må læres i søken på fakta for å ikke bli lurt, men er også utviklende for å se at den tidligere vitenskapen ikke nødvendigvis er absolutte sannheter.

Det arbeidende menneske presenteres ved at «arbeid ikke bare et middel til å skaffe seg utkomme. Det er et særtrekk ved mennesket at det både utprøver, uttrykker og utvikler sine evner i arbeid» (L97 2006:26). For å utvikle elevenes evner i arbeid er kunnskap noe som må formidles. Som nevnt i avsnittet over må blant annet teknologi, redskaper og historisk kunnskap formidles elevene for å skape og videreutvikle gamle tradisjoner. Det å utvikle elevenes kunnskap innenfor arbeid er med på å ruste dem til å bli «gagnlege og sjølvstendige menneske i heim og samfunn» (Lov om grunnskole av 1969 § 1). Historiske epoker og den teknologiske utviklingen som har skjedd i takt med historien, er en del av kunnskapen opplæringen skal formidle. «Det er en vesentlig del av allmenndannelsen å kjenne vår teknologiske kulturarv» (L97 2006:27), men man kan også se på fagkunnskap generelt som en del av kulturarven. «Fagkunnskap er nødvendig når de unges egne erfaringer skal omsettes til innsikt. Den gode lærer kan sitt fag – sin del av vår felles kulturarv» (L97 2006:30). En felles og bred kulturarv er ikke nødvendigvis selvsagt i et samfunn av mangfold, hvor ulike forutsetninger ligger til grunn for hvilken kunnskap elevene har fra tidligere, så må ny kunnskap og evnen til å se sammenhenger læres for å kunne hektes sammen med den kunnskapen eleven har fra før. Det

samme kan sies å gjelde elever fra andre kulturer, for «de har ikke samme del i den norske fellesarven» (L97 2006:31).

Det allmenndannede menneske presenteres ved at «opplæringen skal gi god allmenndannelse. Det er en forutsetning for en helhetlig personlig utvikling og mangfoldige mellommenneskelige relasjoner» (L97 2006:35). Som nevnt i avsnittet over har elevene forskjellig bakgrunn, og dermed forskjellige preferanser til kulturarven. For å nærme seg en felles forståelse av allmennkunnskap er det viktig med felles referanserammer. Dette er viktig for kommunikasjon og samhandling med andre mennesker for å se poeng og sammenhenger. Hvis eleven ikke har de felles rammene kan den fratas muligheten til å delta i for eksempel opplæringen, fellesskapet og samfunnsdebatter. «Kulturelt fellesgods» (L97 2006:36), et begrep som kan knyttes til noe vi har som felleseie i vår norske kultur, er tilsynelatende viktig for å forstå, tolke og formidle.

Det samarbeidende menneske presenteres ved at «en persons evner og identitet utvikles i samspill med andre – mennesket formes av sine omgivelser samtidig som det er med på å forme dem» (L97 2006:40). I denne delen av generell del kommer ikke begrepet «kulturarv» konkret til uttrykk, men det kommer tydelig til uttrykk at skolen og opplæringen må legge til rette for den kultur elevene selv skaper i samhandling med andre elever. Sosiale ferdigheter må utvikles, og elevene må lære av konsekvensene ved egne handlinger (L97 2006:40). Et læringsfremmende skolemiljø skal utvikles med tanke på fellesskapet med rot i skolens felles mål, og i samarbeid med hjemmet. Veien hit kan ses i sammenheng med etiske og moralske verdier og holdninger som læres gjennom en felles kulturarv som skrevet tidligere, som mulig bygger på en oppdragelse i kristen og humanetisk arv.

Det miljøbevisste menneske presenteres ved at «mennesket er en del av naturen og treffer stadige valg med konsekvenser ikke bare for egen velferd, men også for andre folk og for naturmiljøet. Valgene har konsekvenser på tvers av landegrenser og over generasjoner: Livsstil påvirker helse; vårt lands forbruk forårsaker forurensning i andre land; vår tids avfall blir neste slektledds problem» (L97 2006:45). Dette oppsummerer på en god måte hvilke utfordringer mennesket må ha i tankene i møte med naturen. Ny teknologi kan være utviklende i den enkelte liv og samfunnets kultur. Opplæringen må gi en bred kunnskap for å sikre en bærekraftig utvikling der samspillet mellom økonomi og teknologi henger sammen. Opplæringen skal fremme naturglede, men også naturforståelse.

Det integrerte menneske presenteres som summen av de omtalte mennesketypene ved at «opplæringen skal fremme allsidig utvikling av evner og egenart: til å handle moralsk, til å skape og virke, til å arbeide sammen og i harmoni med naturen. Opplæringen skal bidra til en karakterdannelse som gir den enkelte kraft til å ta hånd om eget liv, forpliktelse overfor samfunnslivet og omsorg for livsmiljøet» (L97 2006:49). I følge generell del blir det integrerte menneske tilsynelatende summen av mange motstridende formål. «Sluttmålet for opplæringen er å anspore den enkelte til å realisere seg selv på måter som kommer fellesskapet til gode – og fostre til menneskelighet for et samfunn i utvikling» (L97 2006:50).

2.1.5 Oppsummering generell del av 1993

Generell del av 1993 er omfattende og detaljert. Den setter mange føringer for hva elevene skal tilegne seg av verdier, ferdigheter, kunnskaper, holdninger og egenskaper både individuelt, i samspill med andre og i samarbeid med hjemmet for oppfylle formålet med opplæringen. Generell del setter særlig ansvar på læreren, ikke bare som kunnskapsformidler og veileder, men også som rollemodell for eleven. Generell del utdyper formålsparagrafen i lov om grunnskole 1969 gjennom mennesketyper som symboler for hver enkelt elev. Alle elevene er unike og har en egenverdi, og gjennom disse mennesketypene skal de til syvende og sist bli det integrerte menneske som er i stand til å «realisere seg selv på måter som kommer fellesskapet til gode – å fostre til menneskelighet for et samfunn i utvikling» (L97 2006:50).

Begrepet «kulturarv» blir i generell del brukt om en felles arv av verdier, erfaringer, kunnskap, tradisjon og historie. Det er viktig at opplæringen gir elevene en felles forståelse for vår felles, rike og brede kulturarv. «Den gode lærer kan sitt fag – sin del av vår felles kulturarv» (L97 2006:30). Kulturarven kan tilsynelatende se ut til å komme til uttrykk som noe altomfattende, for den er ikke bare skapt av generasjoner før oss, den skapes også ved å videreutvikle tidligere ideer, verdier, erfaringer og gjenstander i møte med kreativitet, skaperevne, kritisk tenking og ny teknologi.

2.3 Ny overordnet del av 2017

Overordnet del – verdier og prinsipper for grunnopplæringen ble fastsatt ved kongelig resolusjon 1.september 2017. Den skal ikraftsettes i forbindelse med fornyelse av læreplanene, senest ved skolestart 2020. Ny overordnet del gjelder for grunnopplæringen i grunnskolen og den videregående opplæring, og utdyper opplæringslovens formålsparagraf, § 1-1, hvor siste

endring var i 2008, og var gjeldende fra 1.januar 2009. Etter siste endring ble hele formålsparagrafen for opplæringen gjeldende for både grunnskole og den videregående opplæring. Tidligere har disse to skoleslagene vært separert i grunnskoleloven. I formålsparagrafen til opplæringsloven av 1998 har grunnskole og videregående opplæringen egne avsnitt som var spesielt for de to skoleslag, i tillegg til felles avsnitt. Ny overordnet del består av tre deler som utdyper verdigrunnlaget i formålsparagrafen; opplæringens verdigrunnlag, prinsipper for læring, utvikling og dannings og prinsipper for skolens praksis.

2.3.1 Opplæringslovens § 1-1. Formål

Formålsparagrafen (§ 1-1) til opplæringsloven har jeg gjengitt i sin helhet på side 3, så jeg vil her referere til formålet ved opplæringen.

I følge opplæringslovens § 1-1 er formålet med opplæringen etter siste endring i 2008 mer fremtidsrettet og detaljert med tanke på et mangfoldig samfunn, enn tidligere formålsparagrafer. Vi kjenner igjen essensen fra de tidligere overordnede målene, for opplæringen skal fortsatt, og i samarbeid med hjemmet, bygge på de kristne grunnverdiene, men også humanetiske, og grunnverdiene som er listet opp er utvidet fra å gjelde bare åndsfrihet og toleranse. Formålet er nå tilpasset et mer pluralistisk samfunn hvor det ikke bare er én religion som nødvendigvis skal ha en særstilling, men at grunnleggende verdier finnes i ulike religioner og livssyn, og den enkeltes overbevisning skal respekteres i et demokratisk samfunn. En globalisering i form av at opplæringen skal «opne dører mot verda og framtida», men også «utvide kjennskapet til og forståinga av den nasjonale kulturarven og vår internasjonale kulturtradisjon». Lover og rettigheter som gjennom de siste 40-50 år er kjempet frem kommer til uttrykk, som for eksempel menneskerettigheter, likestilling og forbud mot diskriminering. Det som betraktes som læringsfremmende er fremhevet som skapertrang, engasjement, utforskertrang, respekt, tillitt, krav, medvirkning og ansvar, og helt konkret skal elevene lære seg å tenke kritisk, handle etisk og miljøbevisst. Det som skiller denne siste formålsparagrafen, som kanskje gjør den så detaljert, er at det ikke står konkret at elevene skal bli «gagnlege og sjølvstendige menneske i heim og samfunn» (Grunnskoleloven av 1969 § 1), men nå skal opplæringen «opne dører mot verda og framtida», og det øvrige innholdet er tilstrekkelig dekkende for å gjøre elevene til gode samfunnsborgere.

2.3.2 Utdyping av formålsparagrafen i ny overordnet del

Ny overordnet del til læreplanene utdyper opplæringslovens formålsparagraf ved å benytte de samme begrepene på en mer utfyllende og forklarende måte i opplæringsens verdigrunnlag. Menneskeverdet, identitet og kulturelt mangfold, kritisk tenking og etisk bevissthet, skaperglede, engasjement og utforskertrang, respekt for naturen og miljøbevissthet, og demokrati og medvirkning er overskrifter i verdigrunnlaget for opplæringen. Det legges videre føringer for prinsipper for læring, utvikling og danning. Dannning og utdanning skal skje gjennom sosial læring og utvikling, kompetanse i fagene, grunnleggende ferdigheter og evnen til å lære å lære. Tre tverrfaglige tema trekkes frem som spesielt viktig å utvikle kunnskap om, folkehelse og livsmestring, demokrati og medborgerskap og bærekraftig utvikling, hvor det kreves «engasjement og innsats fra enkeltmennesker og fellesskapet i lokalsamfunnet, nasjonalt og globalt» (Saabye 2017:170), for å løse samfunnsutfordringer knyttet til. Ved dybdelæring skal elevene kunne anvende gammel kunnskap og sette denne i sammenheng med ny kunnskap for å utvikle en bredere forståelse. Videre utdyper ny overordnet del prinsipper for skolens praksis hvor det skal utvikles et inkluderende læringsmiljø, læring skal tilpasses den enkelte elev og være læringsfremmende, og dette skjer i samarbeid mellom hjem og skole.

2.3.3 Kulturarv i ny overordnet del

Begrepet «kulturarv» blir i opplæringsens formålsparagraf spesielt nevnt ved at «opplæringa skal bidra til å utvide kjennskapen til og forståinga av den nasjonale kulturarven og vår felles internasjonale kulturtradisjon» (opplæringsloven § 1-1). I ny overordnet del kommer begrepet til uttrykk i opplæringsens verdigrunnlag, hvor de «felles verdiene bygger på kristen og humanetisk arv og tradisjon», og den samiske kulturarv er spesielt nevnt for den samiske skole. Verdigrunnlaget i kristen og humanetisk tradisjon kan også ses i sammenheng med grunnlovens verdiparagraf, §2, «verdigrunnlaget skal framleis vere den kristne og humanistiske arven vår. Denne grunnlova skal tryggje demokratiet, rettsstaten og menneskerettane» (Kongeriket Norges grunnlov §2).

«Skolen skal gi elevene historisk og kulturell innsikt og forankring» er i ny overordnet del sitert fra formålsparagrafen i opplæringen, og i ny overordnet del brukt som utdyping for identitet og kulturelt mangfold. Det står videre at «kristen og humanetisk arv og tradisjon er en viktig del av landets samlede kulturarv og har spilt en sentral rolle for utviklingen av vårt demokrati. Den samiske kulturarven er en del av kulturarven i Norge. Kulturarven har utviklet seg gjennom

historien og skal forvaltes av nåværende og kommende generasjoner» (Saabye 2017:164). Fem folkegrupper blir spesielt nevnt som nasjonale minoriteter, så «disse folkegruppene har bidratt til å forme den norske kulturarven» (Saabye 2017:165). Ny overordnet del tar videre for seg at språkkunnskaper og kulturforståelse er stadig viktigere siden samfunnsutviklingen i Norge gjennom alle tider er blitt påvirket av ulike strømninger og kulturtradisjoner, og befolkningen er mer sammensatt enn noen gang.

2.3.4 Oppsummering av ny overordnet del av 2017

Ny overordnet del kan oppsummeres ved at den utdyper formålsparagrafen i opplæringsloven ved å benytte de samme begrepene. Verdiene og prinsippene for grunnopplæringen henger sammen med det som er formålet med opplæringen. Selv om den siste formålsparagrafen til opplæringsloven er mer detaljert enn tidligere formålsparagrafer, virker ikke ny overordnet del å legge veldig detaljerte føringer for opplæringen.

Begrepet «kulturarv» er særlig nevnt i formålsparagrafen, og dermed også særlig nevnt i ny overordnet del under overskriften «identitet og kulturelt mangfold». Det kommer tydelig frem av ny overordnet del at «kristen og humanetisk arv og tradisjon» er å betrakte som vår nasjonale kulturarv. Samene som urfolk har egen kulturarv, og sammen med andre minoriteter med tilknytning til Norge gjennom historien, har vært med på å innvirke på vår felles kulturarv.

2.4 Oppsummering av teori

Generell del av 1993 og ny overordnet del av 2017 tar for seg og utdyper verdigrunnet i formålsparagrafen til opplæringsloven som var gjeldende i den tid disse delene ble vedtatt. Jeg vil i den senere analysen drøfte de likheter og ulikheter som er å finne med tanke på begrepet «kulturarv», så her følger kun en kort oppsummering som tar for seg noen likheter og ulikheter på et mer generelt grunnlag.

En kan si generell del er en mer detaljert og omfattende utdyping av formålsparagrafen av 1969 enn hva ny overordnet del er til formålsparagrafen av 2008. Mye av årsaken til det kan ligge i de føringer i de to formålsparagrafer. Formålsparagrafen av 1969 er gjeldende for lov om grunnskolen, mens formålsparagrafen av 2008 er gjeldende for lov om grunnskole og den videregående opplæring, etter at formålsparagrafen av 1998 ble endret til å gjelde for alle skoleslag i grunnopplæringen. Formålsparagrafen av 1969 er kort og lite detaljert, mens

formålsparagrafen av 2008 er mer detaljert og gjenspeiler i stor grad et samfunn som har gjennomgått mange endringer siden 1969-loven ble vedtatt.

Innholdet i de to førende delene til læreplanene er likt i stor grad lik. Det skal bygge på grunnleggende verdier i kristen og humanetisk arv og tradisjon, og opplæringen skal skje i samarbeid med hjemmet. Begge delene tar hensyn til samfunnsmessige endringer og det mangfoldet samfunnet består av. Begge delene tar for seg at opplæringen skal skje med forankring fra den historiske tiden som har vært, men også utvikling i forhold til den uante verden som ligger foran oss. Elevene skal utvikle evner for samhandling, kommunikasjon og kritisk tenking, og de skal utvikle forskjellige ferdigheter for å tilegne seg ny kunnskap med bakgrunn i det allerede kjente. Begge delene setter den enkelte elev i høysetet, hvor tilpasset opplæring skal bidra til best mulig læring ut fra elevenes egne forutsetninger.

Det som skiller generell del og ny overordnet del fra hverandre kan en kanskje si ligger i tiden de to delene er skrevet. Det er neste 25 år som skiller de to delene fra når de ble vedtatt. Man kan si de er skrevet i sin samtid med tanke på fremtiden, og i en tid med et samfunn i utvikling vil det være rart det ikke er forskjeller. Generell del er fortsatt gjeldende for læreplanene og som utdyping av formålsparagrafen i opplæringsloven. En kan si den er dekkende, det er kanskje derfor den ikke ble endret i forbindelse med innføringen av læreplanen for kunnskapsløftet som ble ikraftsatt i 2006 (LK06). Formålsparagrafen i opplæringsloven ble endret i 2008, med ikraftsettelse fra 2009, så den endret i etterkant av innføringen av LK06. I forbindelse med fornyelse av kunnskapsløftet med tanke på fremtidens skole ble det i stortingsmelding 28 vedtatt å utarbeide en ny generell del. I forkant av fornying av LK06 som er vedtatt, kom det allerede i 2012-2013 forslag fra kunnskapsdepartementet i stortingsmelding 20 om å endre generell del «slik at den på en tydelig måte reflekterer de endringer som er funnet sted både i skolen og i samfunnet siden begynnelsen av 1990-årene» (Meld.St.28 2015-2016:19). Ny overordnet del ble vedtatt 30.september 2017.

3 Metode

3.1 Innledning

Jeg vil foreta en diskursanalyse hvor jeg vil utforsket hvordan begrepet «kulturarv» er brukt i fremstillingen av de føringer generell del og ny overordnet del gir med bakgrunn i formålsparagrafen til lov om grunnskole og opplæringsloven. Diskursen er kulturarv. Hvordan kan dette begrepet leses og forstå ut fra de to førende delene for læreplanene? Jeg vil utforsket konteksten dokumentene ble utarbeidet i, og da se på betydningen av begrepet «kulturarv». Jeg vil vurdert likheter og ulikheter ved fremstillinger av kulturarvbegrepet, altså sammenligne. Mine personlige betraktninger vil også være en del av analysen.

3.2 Metodisk utgangspunkt

Jeg har lenge tenkt på hvordan jeg ønsker å finne ut en det er endringer på begrepet «kulturarv» fra generell del til ny overordnet del til læreplanene. Det å ta fatt på et enkelt begrep har tilsynelatende sett enkelt ut, for det må jo være store forskjeller i bruken av begrepet i to overordnede deler som er utarbeidet med over 20 års mellomrom. De samfunnsmessige betraktningene som ligger til grunn for hvorfor akkurat begrepet «kulturarv» ble brukt der det ble for å utdype formålsparagrafen i henholdsvis lov om grunnskole av 1969 og opplæringsloven av 2009. De to formålsparagrafene skiller 40 år på når de ble utarbeidet, så det jeg tenkte det må være store endringer i både verdigrunnlag og utdyping av begrepet i generell del og ny overordnet del.

Når det skal forskes på et begrep enkelt er det viktig å se om begrepet har få eller mange allmenne forståelser. Er dette et begrep som mennesker bruker i dagligtalen, eller er dette et begrep for spesielle grupper i samfunnet? Det er også viktig å se på hvordan begrepet oppleves i den kontekst det er satt i.

Begrepet «kulturarv» kan jeg ikke påstå har mange allmenne forståelser. Det å forstå begrepet knytter seg til det du forstår med arv. En nedarvet kultur. Denne arven er ikke nødvendigvis entydig fra fortiden, men den kan også oppstå underveis med tanker på fremtiden. «Begrepet *kulturarv* brukes som regel om et utvalg av *en positiv eller rik arv*, som skolen skal overføre fordi den har verdi i den nåværende kultur» (Halvorsen 2017:31).

Begrepet vil jeg mene er mest benyttet av skolepolitikere eller politikere generelt. Begrepet blir benyttet som vår felles-, rike-, brede-, eller nasjonal kulturarv. Det benyttes til å fremstille noe vi har felles, som et felles arvegods. I generell del og ny overordnet del av læreplanene blir begrepet brukt som gjenstand for noe fra fortiden, men også som inspirasjon og erfaring for fremtiden. Kulturarvbegrepet er vidt og det er ment for å påvirke mennesket til positiv utvikling gjennom å forstå sin identitet, oppleve samspill med andre, gjennom læring og gjennom de grunnleggende felles verdier vi har i vår felles kulturarv.

Kulturarven er med på å bygge opp under verdigrunnlaget vårt ved at det er erfaringer og opplevelser fra fortiden som har vært med på å utvikle det samfunnet vi kjenner i dag.

3.3 Teori

Teorigrunnlaget for analysen er generell del og ny overordnet del av læreplanen. Disse utfyller formålsparagrafen i henholdsvis lov om grunnskole og opplæringsloven, så disse dokumentene må ses i sammenheng. Der hvor formålsparagrafen i lov om grunnskole er lite utfyllende er opplæringsloven svært detaljert i forhold til. Det samme kan man si om generell del og ny overordnet del til læreplanene. Der hvor generell del er utfyllende og detaljert, er ny generell del mindre detaljert. Ingen av delene bære preg av å mangle noe i særskilt grad, men de er utfyllende for den til hver tid gjelder formålsparagraf, og mulig disse delene utfyller hverandre.

3.4 Materiale

Materialet som jeg legger til grunn for analysen er i hovedsak generell del og ny overordnet del til læreplanene. Jeg foretar et utvalg av aktuell teori, og da kun den teorien som omhandler begrepet «kulturarv» eller har betydning for fremstillingen. Formålsparagrafen til lov om grunnskole og opplæringsloven er naturlig å ha med siden disse lovene er førende for generell del og ny overordnet del.

3.5 Oppsummering av metode

Med tanke på at det er over 20 år mellom de to overordnede delene til læreplanene og 40 år mellom lovverket som er førende for disse skal man tro det er store endringer å finne i et begrep som «kulturarv». De nevnte dokumenter er teorigrunnlag for analysen. Hovedmålet med analysen er å finne ut på hvilken måte er begrepet «kulturarv» endret fra grunnopplæringens generell del til ny overordnet del?

4 Analyse

4.1 Innledning

Kulturarv i skolen kan ses på som noe altomfattende, for det dreier seg om alt fra grunnleggende verdier til allerede skapt materiale. Det nevnes i generell del en felles, rik og bred arv. «Begrepet *kulturarv* brukes som regel om et *utvalg av en positiv eller rik arv*, som skolen skal overføre fordi den har verdi i den nåværende kultur» (Halvorsen 2017:31). Med denne definisjonen som utgangspunkt vil jeg gjøre rede for og analysere et utvalg teori fra generell del og ny overordnet del av læreplanene hvor begrepet «kulturarv» kommer til tydelig uttrykk. Målet for denne analysen er å finne ut på hvilken måte begrepet «kulturarv» er endret fra grunnopplæringens generell del til ny overordnet del. Jeg vil strukturere analysen ved å gå inn på hver enkelt del av generell del og ny overordnet del hvor begrepet «kulturarv» kommer til uttrykk, og fortløpende analysere og drøfte hva som ligger i bruken av begrepet, hva som kan ligge bak og hvordan det kan forstås, for så å sammenlikne funnene fra de to delene opp mot hverandre i en videre drøfting. Det vil være naturlig å ha med egne betraktninger om kontekst, årsaker og virkninger underveis i analysen og drøftingen.

4.2.1 Kulturarv i generell del og ny overordnet del

Begrepet «kulturarv» kommer til uttrykk i generell del på noe opplæringen skal videreføre til elevene, og gjennom perspektivene i mennesketypene generell del tar utgangspunkt i skal elevenes verdier, kunnskaper, ferdighetene, evner og holdninger skapes. Begrepet «kulturarv» blir brukt i flere av disse mennesketypene. Generell del er skrevet på starten av 1990-tallet som utdyping til formålsparagrafen til lov om grunnskole av 1969, og dokumentet er ment for de som skal ha innflytelse på elevenes opplæring i grunnskole og den videregående skole.

I ny overordnet del kommer begrepet «kulturarv» til uttrykk gjennom opplæringens grunnleggende verdier og identitet og kulturelt mangfold. Skolen skal «bidra til at hver elev kan ivareta og utvikle sin egen identitet i et inkluderende og mangfoldig fellesskap» (Saabye 2017:164). Ny overordnet del er skrevet i 2017, og er utdyping til formålsparagrafen i opplæringsloven av 2008 som gjelder er ment for de som skal ha innflytelse på elevenes opplæring i grunnskole og den videregående opplæringen.

For den videre analysen er det viktig å lese kulturarvdiskursen i den kontekst generell del og ny overordnet del er skrevet i.

4.2 Analyse

4.2.1 Grunnleggende kristne og humanetiske verdier

Generell del: «Oppfostringen skal baseres på grunnleggende kristne og humanetiske verdier, og bære videre og bygge ut kulturarven, slik at den gir perspektiv og retning for fremtiden» (L97 2006:17).

Ny overordnet del: «Kristen og humanetisk arv og tradisjon er en viktig del av landets samlede kulturarv og har spilt en sentral rolle for utviklingen av vårt demokrati» (Saabye 2017:164).

Kulturarvbegrepet kommer til uttrykk i generell del som noe som kan anses som opplæringens verdigrunnlag. Kulturarven skal bære videre og bygge ut kristne og humanetiske verdier. Med dette forstår jeg at de kristne og humanetiske verdier generasjoner før oss er oppfostret på, skal bringes videre til kommende generasjoner. Arven vi har fått skal bringes videre, men for å bringe noe videre mener jeg verdiene må gjenspeile egne verdier. Jeg tenker det er viktig for opplæringen at elevene læres opp til å forankre disse grunnleggende verdiene som sine egne. For at mennesker skal fungere i et fellesskap er det viktig at mennesket har enkelte grunnleggende verdier som bakteppe i relasjon med andre. I en skolesammenheng kan noe så selvsagt som vanlig folkeskikk være avgjørende for om eleven får venner, trives og opplever mestring. Folkeskikk kan ses på som en del av kulturarven da det er en arv som overføres fra generasjon til generasjon. De aller fleste har kanskje erfart konsekvenser det kan få hvis man ikke viser folkeskikk, som for eksempel ved å lyve. Det er et av de ti bud at en skal tale sant, det er en kristen verdi, og noe barn lærer tidlig i livet. De aller fleste har kanskje kommet opp i situasjoner hvor det har opplevdes nødvendig å lyve, enten for å redde seg selv eller andre. Hvis for eksempel medelever opplever at en elev ofte lyver, vil muligens tillitten og grunnlaget for vennskap til denne eleven svekkes. Dette som en konsekvens av å ikke forankre grunnleggende verdier som sine egne.

De grunnleggende verdiene skal også bygges ut, og med det forstår jeg at disse grunnleggende verdiene stadig er i utvikling for fremtiden. Verdigrunnlaget er i stadig endring for å få best mulig kår for mennesket. Man må ta med seg erfaringer fra tidligere i historien for å gjøre

endringer til det bedre. Dette har dessverre samene fått erfare gjennom statens forforskning fra midten av 1800-tallet til midten av 1900-tallet. Samiske elever fikk for eksempel ikke lære eller praktisere eget språk. Dette tenker jeg kunne fått større konsekvenser enn hva det gjorde, for i verste fall kunne både samiske tradisjoner som språk og håndverk, i tillegg til livsgrunnlaget som reindriftsnæringen gjennom generasjoner har vært, dødd ut. Samene skulle bli norsk for å bo i Norge. Ulik kultur kan ha vært en av årsakene til at samene ikke ble sett på som likeverdige. Uten å gå dypere i detalj her ville jeg bare fremsette dette som et eksempel på hvordan grunnleggende verdier er i utvikling, som for eksempel at alle mennesker er likeverdige og ukrenkelige. Samene har etter midten av 1900-tallet fått rettigheter på lik linje med den øvrige befolkningen, men jeg tenker denne behandlingen og krenkelsen av likeverdet fortsatt har dype sår. Dette overgrepet av samene kan brukes som eksempel på hvor ille det kan gå, også innenfor egne landegrenser. Historien er med på å utvikle grunnleggende verdier, som for eksempel likeverd, alle mennesker er likeverdige, uavhengig av etnisitet, legning, religiøs overbevisning og kjønn. Jeg tenker at i den tid generell del ble skrevet var det fortsatt slik at for eksempel mennesker med et annet etnisk opphav og mennesker med homofil legning hadde problemer med å bli akseptert i samfunnet og sett på som likeverdige. Skolen som utdanningsinstitusjon når ut til mange, så verdier som likeverd og toleranse tror jeg skolen har fått som oppgave å lære elevene til. En annen side er at skolen er et fellesskap for alle mennesker, også de som har en annen etnisk bakgrunn, og de elevene med en annen legning en majoriteten. Gjennom opplæringen skal det skapes toleranse, og hvert enkelt menneske har en egenverdi.

Kulturarven skal være bærer og utbygger av kristne og humanetiske verdier. Ut fra tiden generell del er skrevet i kan man forstå at kristendommen ikke lengre hadde råderett over verdigrunnlaget. Humanistiske verdier skulle også komme til uttrykk. Jeg tenker verdigrunnlaget i både religion og humanismen er likt, men har ulik uttrykksmåte og tilnærming. Åndsfrihet, som friheten til å ytre seg, tro, tenke og handle er forankret i menneskerettighetene som grunnleggende verdier, og humanetisk tankegang støtter opp om menneskerettighetene. Jeg tror man kan si kristne og humanetiske verdier bygger på mange av de samme verdiene slik som det norske samfunnet har utviklet seg frem mot 90-tallet. For at skolen skulle være en skole for alle, enhetsskolen, måtte også den generelle delen av læreplanen ha med humanistiske verdier, siden skolen er en skole for alle uavhengig personlig overbevisning, på lik linje med samfunnet for øvrig. Lov om grunnskole nevner kun at

grunnskolen skal gi elevene en kristen oppdragelse, så her mener jeg generell del tilpasser utdypingen av formålet med opplæringen til det som var riktig for samtiden.

I ny overordnet del blir kulturarvbegrepet tydelig i fremstillingen av at verdiene skal bygge på kristen og humanetisk arv og tradisjon, for det er denne arven og tradisjonen som er en del av Norges samlede kulturarv. Verdiene blir sett på som «grunnmuren i skolens virksomhet», «som samler Norge som samfunn» (Saabye 2017:164). Jeg tenker det er mange faktorer i samfunnet som kan være splittende, som for eksempel diskriminering. Formålsparagrafen i opplæringsloven av 2009 sier konkret at «alle former for diskriminering skal motarbeidast».

Ny overordnet del er skrevet i en tid hvor den teknologiske utviklingen skjer raskere enn noen gang tidligere, så jeg tenker det er viktig å fokusere på å fortsatt jobbe med å forankre verdier som er samlende for samfunnet. Her har skolen et særlig ansvar, ikke bare å føre videre den kulturarven som gjenspeiler verdier i kristen og humanetisk arv og tradisjon, men rett og slett lære elevene hvordan de kan møte en verden, ikke bare i fysisk forstand, men også den verden internettet og teknologien skaper. Kommunikasjonsformer må læres med det mål at kommunikasjonen skal være samlende, så gjennom blant annet grunnleggende ferdigheter i digital kompetanse vil elevene være bedre rustet mot den store verden på internett. Meninger og holdninger blir for eksempel ytret på en annen måte enn tidligere, nå snakker vi ikke med hverandre ansikt til ansikt, vi kommuniserer over nett på sosiale medium, så vi må lære elevene til å bli trygge språkbrukere. Informasjon er bare et tastetrykk unna, hvordan vet vi hva de unge tar inn av informasjon? Vi må lære dem å tenke kritisk og behandle informasjon på en slik måte at det ikke er skadende for mennesker og samfunn.

Det å falle utenfor samfunnet er noe enhver frykter, og med utviklingen av sosiale medium er det lett å føle seg utenfor, for man kan fort innbille seg at de man ser og leser er slik virkeligheten er. Voksne mennesker har til og med problemer med å skille mellom virkelighet og fiksjon på sosiale medium, så skolen må hjelpe elevene med å bli trygge på seg selv som en grunnleggende verdi, og i tillegg være kritisk til hva som publiseres på internett. «Fake News» er et begrep som er inn i tiden. Informasjon må sorteres, og kilder må sjekkes opp mot hverandre.

Den teknologiske utviklingen skapet ikke bare bry, den åpner også dører til uante muligheter. Den kulturarv vi høster i dag må vi så videre i morgen, ved å fortsette utviklingen for å berike

samfunnet i fremtiden. Vi skal ikke engste oss så lenge trykket på å lære elevene de felles verdiene som skal være samlende for menneskene i landet. Respekt, toleranse og nestekjærlighet er verdier som er forankret i formålet med opplæringen.

Kulturarv knyttes også konkret opp til utviklingen av vårt demokrati. Jeg vil mene demokratiet er en av årsakene til at formålsparagrafens verdier skal være samlende for Norge som samfunn.

I ny overordnet del er «kristne og humanetisk arv og tradisjon en viktig del av landets samlede kulturarv og har spilt en sentral rolle for utvikling av vårt demokrati». Dette gjenspeiler noe av verdigrunnlaget til Norges grunnlov, §2, som sier at «verdigrunnlaget skal framleis vere den kristne og humanistiske arven vår. Denne grunnlova skal tryggje demokratiet, rettsstaten og menneskerettane». Demokratiet som en del av kulturarven, og som utdypingen til opplæringens formål, kan man si da setter fokus på å lære elevene demokratiske prosesser for å løse nåværende og fremtidige utfordringer. Det er i den forbindelse viktig å lære av historien hvordan for eksempel demokratiets fremvekst har vært, helt fra tanken om maktfordelingsprinsippet på 1700-taller og frem til i dag. Dette bringer meg igjen inn på tanken om at våre felles kristne og humanetisk arv og tradisjon har verdigrunnlag som blant annet sier at mennesker er likeverdige, for øvrig noe det franske stendersamfunnet ikke praktiserte i forkant av den franske revolusjonen. Opplæringen skal lære elevene å se disse sammenhenger ved å omsette kjent kunnskap til ny kunnskap ved å bygge videre på det de allerede kan fra før.

Ny overordnet del er skrevet i vår samtid, en tid i rask endring og utvikling, og med uante muligheter. Verdien som bygger på kristen og humanetisk arv og tradisjon er en kulturarv jeg tenker jeg må være hovedfokus gjennom hele opplæringen for å forberede elevene på verden og fremtiden. Elevene må lære at alle mennesker er likeverdige og har en egenverdi, menneskeverdets ukrenkelighet og at alle mennesker har rettigheter som skal verne mot urett. Man skal ikke undervurdere det å være raus mot andre, men også seg selv, «utvikle sin identitet i et inkluderende og mangfoldig fellesskap» (Saabye 2017:164).

Hvis vi ser på begrepet «kulturarv» og hvordan det er brukt i generell del og ny overordnet del til læreplanene til kristne og humanetiske verdier er det ikke veldig markante forskjeller. Ordlyden er endret i den form at begrepet blir i generell del som noe framtidsrettet, «...bære videre og bygge ut kulturarven» (L97 2006:17). Det er snakk om kristne og humanetiske verdier som skal bæres videre og bygges ut, de skal videreutvikles fra den tid generell del var skrevet

og ble en føring for hva som var målet for opplæringen. Det kommer også frem i siste del av setningen, for kulturarven skal gi perspektiv og retning for framtiden. Jeg tenker man ikke kan gjøre noe med historien, det som har vært, men man har muligheter til å forme fremtiden. Gjennom opplæringen skal da elevene lære seg kristne og humanetiske verdier for å videreutvikle den kulturarven de møter i samfunnet. Kulturarven vil da være med på å videreutvikle de tankene som er av verdi i samfunnet, som gjennom generasjoner tidligere er forankret som grunnleggende verdier.

I ny overordnet del er begrepet kulturarv brukt som et uttrykk for et felleseie av «kristen og humanetisk arv og tradisjon som spilt en sentral rolle for utviklingen av vårt demokrati» (Saabye 2017:164). De verdiene som finnes i et demokratisk samfunn er med på å gjenspeile de verdiene som også er i «kristen og humanetisk arv og tradisjon» (Saabye 2017:164). For at et stat skal kunne kalles demokratisk ligger det føringer for verdier som for eksempel ytringsfrihet, talefrihet, religionsfrihet og handlefrihet, med andre ord de verdiene vi finner igjen i åndsfriheten. Et demokrati er å betrakte som en rettsstat hvor innbyggerne har rettigheter uavhengig av hvem de er.

Tradisjon er tilført kristen og humanetisk arv i ny overordnet del. Med tradisjon tenker jeg det vi kan betrakte som noe som gjentas over tid. En tradisjon kan være et tradisjonelt håndverk, men det kan også være en høytid eller en holdning vi kan se på som er spesielt for oss.

4.2.2 Samisk kulturarv

Generell del: «Samisk språk og kultur er en del av denne felles arv som det er et særlig ansvar for Norge og Norden å hegne om» (L97 2006:19).

Ny overordnet del: «Den samiske kulturarven er en del av kulturarven i Norge. Vår felles kulturarv har utviklet seg gjennom historien og skal forvaltes av nålevende og kommende generasjoner» (Saabye 2017:164).

Generell del legger vekt på at samisk språk og kultur er en del av en felles arv. Denne arven kan ses på som en *utvalg av en positiv eller rik arv* som skolen skal bringe videre, så jeg vil tolke dette som en del av kulturarven på tross av at ikke begrepet «kulturarv» kommer konkret til uttrykk. Generell del er skrevet noen år tidligere enn L97, og opplæringen på den tiden bar preg av at samisk språk og kultur var en del av vår felles arv. Jeg stiller meg undrende til at det

ikke står mer konkret at dette er å betrakte som en kulturarv, for de som har undervist i grunnskolen gjennom perioden med L97 har erfart at det ble lagt særlig vekt på samene som urfolk og deres språk og kultur. Dette kan ha en sammenheng med det jeg skrev i kapitlet over om fornorskingen av samene og de overgrep staten gjorde fra midten av 1800-tallet til midten av 1900-tallet.

Ny overordnet del benytter begrepet «kulturarv» veldig konkret i sin fremstilling av samisk kultur, faktisk så konkret at det ikke kan misforstås. «Den samiske kulturarven er en del av kulturarven i Norge». Dette inkluderer samene i «det norske», det er ikke samene på den ene siden og oss norske på den andre siden. Når generell del gir Norge og Norden et spesielt ansvar «å hegne om» det samiske språk og kultur, erkjenner ny overordnet del det samiske til å også være det norske. Ny overordnet del sier videre at «vår felles kulturarv», noe som igjen bekrefter at det ikke er dem og deres kulturarv, men vår, alle i Norge sin kulturarv som gjennom historien har utviklet seg. Det legges her et ekstra ansvar på nålevende og kommende generasjoner å forvalte denne kulturarven, mot generell del sin delvis ansvarsfraskrivelse ved å overlate et delt ansvar til Norden. Samene er riktig nok urfolk både i Sverige og Finland, i tillegg til Norge, men ingen stat kan legge føringer for hva andre stater skal ivareta. Sammen må de nordiske landene ivareta den samiske kulturarv som sin egen.

4.2.3 Kulturarven og kunnskap som verdi

Generell del: «Kulturarven er ikke ensidig rettet mot fortiden, men en skapende prosess, der ikke minst skolen er en viktig deltaker» (L97 2006:22)

Generell del: «Menneskene har gjennom historien bygget en felles arv av kunnskap som er nedfelt i ulike vitenskaper. Denne kunnskapen er formet for å ordne, begripe og mestre en mangesidig og kompleks virkelighet. (...) Det er derfor vesentlig at elevene får del i denne kulturarven» (L97 2006:25)

Generell del: «Å forklare noe nytt innebære å forankre det til noe kjent. (...) Mye av dette er felles for elevene i vår brede kulturarv, og gir klangbunn for kommunikasjon, samtale og læring. (...) Elever som kommer fra andre kulturer, har ikke samme del i den norske fellesarven» (L97 2006:30).

Kulturarvbegrepet blir først her brukt som kulturarv i endring. I følge generell del er den «ikke ensidig rettet mot fortiden», noe som jeg tolker som en kulturarv som endrer seg og utvikles i tiden. Skolen tilegnes et stort ansvar her ved at opplæringen skal lære elevene kunnskaper og ferdigheter til å videreutvikle det som allerede er skapt. Ferdigheter som kreativitet og utforskertrang må frembringes i elevene. Kjent kunnskap må ses i sammenheng med ny kunnskap, noe som kjennes igjen med et mer moderne begrep som «dybdelæring» fra ny overordnet del. Ved å knytte ny kunnskap til tidligere kunnskaper skapes noe nytt.

Gjennom opplæringen skal elevene lære seg å bruke ferdigheter for å tilegne seg kunnskap. Vitenskap er et resultat av en felles arv av kunnskap. Dette kan henge sammen med punktet over, hvor det er viktig å ikke se på noe som noe ensidig, men fortsette å være nysgjerrig og stille spørsmål for å utvikle videre den vitenskapen som allerede ligger til grunn. Det å stille spørsmål og undre seg er viktig for å forske og komme frem til løsninger på komplekse problem.

Ved å kjenne konteksten utvikles en forståelse. «Vår brede kulturarv» går ut på de felles preferanserammene vi som har vokst opp i et samfunn har om forskjellige ting. Dette er en forutsetning for å forstå meningsinnhold i samtaler og annen kommunikasjon i for eksempel dagliglivet. De felles preferanserammene skapes gjennom en kulturarv som er allment felles. Hvis man står utenfor dette fellesskapet kan det være vanskelig å forstå. Generell del erkjenner her at kulturarv er et bredt spekter, det kan oppleves som altomfattende. Man trenger ikke være ny i landet for å for eksempel falle utenfor i samfunnet, det holder å ha utfordringer knyttet til for eksempel språk eller om man har nedsatt funksjonsevne ved dårlig hørsel. Det å forstå noe nytt som er forankret i noe kjent er også det en kan definere som dybdelæring, som kan sies å være et mer moderne uttrykk. Generell del knytter dette med å forstå kontekst for å være deltaker i samfunnsliv til elever som kommer fra andre kulturer. Det er vel ganske opplagt at elever fra andre kulturer ikke selvsagt forstår konteksten i alt som dekker «vår brede kulturarv». Her omtales de med andre kulturer på den ene siden, og vi med vår kulturarv på den andre siden, for de har ikke del i fellesarven. Generell del ble skrevet på starten av 1990-tallet. Det var på den tiden ikke uvanlig at det var elever med en annen kulturell bakgrunn i klasserommene, tidlig på 70-tallet startet den første arbeidsinnvandringen til Norge. Omtalen av «elever fra andre kulturer», altså dem blir i alle fall ikke politisk korrekt i dagens samfunn. Ny overordnet del sier om opplæringens verdigrunnlag at «formålsparagrafen uttrykker verdier som samler Norge som samfunn». For å være samlende må man inkludere, også menneske med annen

kulturell bakgrunn. Det er ikke lov å diskriminere, opplæringslovens formålsparagraf avsluttes med å si «alle former for diskriminering skal motarbeidast». For å få jobbe sammen for å løse felles utfordringer lokalt, nasjonalt og globalt må mennesker samarbeide, og samarbeid skjer ved inkludering og toleranse overfor hverandre som mennesker.

4.2.4 Kulturarven og tradisjon

«Opplæringen må formidle hvordan levekårene stadig er bragt fremover gjennom generasjoners prøving og feiling, ved famling og forsøk i det praktiske liv. (...) Viten om denne delen av kulturarven og historien gir både trygghet i tradisjon og beredskap til å gjøre forandringer» (L97 2006:22).

Generell del bruker her begrepet «kulturarv» om det generasjoner har gjort før har gjort, det at de erfarte, prøvde og feilet, for å nå mål som kommer fellesskapet til gode. For å skape en trygghet er det grunnleggende ting som må være på plass. Velferdsordninger som for eksempel offentlige utdannings- og helsetilbud er en trygghet. For å få til dette er det viktig med en velfungerende velferdsstat. Denne er ikke kommet av seg selv. Mange har kjempet frem rettigheter for både arbeidsfolk og den øvrige befolkningen, som Einar Gerhardsen, kjent som landsfaderen, er et eksempel på. Det er også en trygghet å vite at noen faktisk har oppfunnet hjelpemidler og redskaper for å gjøre tilværelsen enklere for mennesker. Gjennom tiden har utprøving og feiling resultert i noe nyttig og viktig. Denne tanke kan få elevene til å ikke gi opp selv om de ikke lykkes med én gang, men forsøke igjen. Jeg tenker elevene gjennom opplæringen må se verdien i erfaringene generasjoner har gjort før oss. Dette kan også knyttes opp mot kulturarvbegrepet i ny overordnet del når demokratiet nevnes spesielt som en grunnleggende verdi. Demokrati og medborgerskap er et av de tverrfaglige temaene ny overordnet mål har fokus på, her er målsetningen at elevene lærer demokratiske prosesser, og klare å forstå sammenhenger mellom grunnleggende verdier, rettigheter og plikter.

4.2.5 Den gode lærer kan sitt fag – sin del av vår felles kulturarv

Generell del: «Den gode lærer kan sitt fag – sin del av vår felles kulturarv» (L97 2006:30).

Generell del bruker «vår felles kulturarv» om den kunnskap læreren skal formidle. Ikke bare den faglige kompetanse kan betraktes her, men lærerens evner som kunnskapsformidler, evnen til å se hver enkelt elev, læreren som rollemodell for elevene og læreren som danner. I danningen legger jeg både utdanning og oppdragelse. Læreren må kjenne sin egen kulturarv for

å kunne videreformidle denne videre til eleven. Grunnleggende verdier og holdninger må kunne videreformidles for at elevene skal kunne virke i hjem og samfunn, i samspill med andre. Dette fører meg tilbake til kristne og humanetiske verdier, for læreren skal ha et godt elevsyn, og kjenne sin elev godt nok til å kunne tilpasse opplæringen til den enkelte. Læreren skal evne det å ha gode relasjoner som skaper lærelyst hos den enkelte elev.

Læreren blir nevnt i generell del som en person, men jeg tenker læreren heller er et bilde på alle som jobber med elever i grunnopplæringen. Den personlige tilnærmingen generell del gjør her treffer mottakeren, som oftest er lærer, og det er godt, for læreren har et spesielt samfunnsmandat. Dette er ikke spesielt for tiden generell del ble skrevet, dette er fortsatt gjeldende, men jeg er ikke sikker på om det var slik tradisjonen var i forkant av generell del. Det kan være at tidligere erfaringer fra skoleverket taler for det motsatte, at læreren kanskje har kunne sitt fag, men ikke har hatt de mellommenneskelige egenskapene til å være en kunnskapsformidler som fremmer læring og utvikling. Det er i så tilfelle ikke bare flinke lærere ute i norsk skole i dag heller, det er ikke bare lærere som «kan sitt fag – sin del av vår felles kulturarv» (L97 2006:30). Dette på lik linje med at det ikke bare er fremdragende tannleger og bilmekanikere heller, men forhåpentligvis vil så mange som mulig som søker seg til lærerutdanningen være av den fremdragende typen, den som ser enkelteleven, og klarer å fremme utvikling og læring i kraft av «vår felles kulturarv», og da i form av grunnleggende verdier og holdninger.

I ny overordnet del er lærer nevnt som en del av profesjonsfellesskapet. «Kulturarv» er ikke nevnt med ord, men «skolen som samfunnsinstitusjon er forpliktet til å bygge på og praktisere verdiene og prinsippene for grunnopplæringen» (Saabye 2017:175). Dermed gjelder de betraktninger jeg nevnte over.

4.2.6 Minoriteters bidrag til å forme den norske kulturarven

Ny overordnet del: «Fem folkeslag med årelang tilknytning til Norge har status som nasjonale minoriteter i tråd med våre internasjonale forpliktelser. (...) Disse folkegruppene har bidratt til å forme den norske kulturarven» (Saabye 2017:164).

Ny overordnet del nevner konkret fem folkegrupper som «har bidratt til å forme den norske kulturarven». Dette er folkegrupper av som har levd i landet gjennom flere hundre år. Etter reformasjonen var det ikke åpent i Norge for å ha en annen religion en kristendommen.

Jødeparagrafen ble innført, og jødene forvist fra landet. Dette varte helt frem til midten av 1800-tallet. Dette er et til eksempel på overgrep som har skjedd minoriteter i Norge. Jeg tror de gruppene som nevnes i tilknytning til denne delen av ny overordnet del ville vært veldig glad om de heller ble inkludert som og anerkjent som en del av en felles kulturarv, ikke bare at de har bidratt til å forme den norske. Når man ser innholdet i det som står lurer jeg på om dette er tatt med i ny overordnet del fordi Norge har internasjonale forpliktelser overfor jøder, kvener/norskfinner, skogfinner, rom og romanifolket/tatere? Det må være lov å undre seg, for Norge har etter min mening forpliktelser overfor alle innbyggerne i landet. Og hvorfor er kun disse folkegruppene nevnt spesielt når Norge er et mangfoldig land med mennesker fra mange land som bringer med seg kulturer som kan ha innvirket på den norske kulturarven? Det kan jo på en annen side være at tanken om at nye landsmenn er å betrakte som norske, at de tar del i den felles kulturarven som betegnes som «vår kulturarv». I et samfunn av mangfold er dette ønsketenking etter min mening, for de seneste år, og før arbeidet med ny overordnet del startet, har rasisme og fremmedhat vært et problem. En annen betraktning er at det kanskje ikke er den oppvoksende generasjon som er majoriteten av de med fremmedfiendtlige holdninger, men heller den voksne generasjonen. Det kan hende mange med slike holdninger ikke ser verdien av et rikt mangfold av frykt for at egne verdier er truet? Opplæringen har uavhengig av disse betraktninger som mål, med forankring i formålsparagrafen, å motarbeide diskriminering med respekt for menneskeverdet og behandle alle mennesker med likeverd.

4.3 Analyse av andre betraktninger

Generell del og ny overordnet del er bygget opp på forskjellig måte. Generell del fremstiller utdypingen av formålsparagrafen i lov om grunnskole gjennom sju mennesketyper, mens ny overordnet del fremstiller utdypingen av formålsparagrafen i opplæringsloven ut fra verdier og prinsipper for opplæringen. Generell del virker mer detaljert i sin fremstilling, for ordet «skal» forekommer hyppig. Skolen skal, læreren skal og opplæringen skal. Jeg tror dette kommer av at lov om grunnskole ikke er spesielt utdypende i seg selv, da må generell del være så detaljert. Ny generell del gjennomsyrrer hele formålsparagrafen til opplæringsloven ved bruk av samme begreper, og oppbyggingen følger i stor grad oppbyggingen i opplæringsloven.

Antall steder hvor begrepet «kulturarv» kommer konkret til uttrykk i generell del og ny overordnet del skiller de to delene. Kulturarv kommer til uttrykk flere steder i generell del enn i ny overordnet del. I generell del kommer begrepet til uttrykk i flere av mennesketypene som

representerer eleven, men det er kanskje ikke så rart, da de seks første mennesketypene skal være summen av den syvende. Jeg mener her at kulturarv er representert i flere deler av mennesket for å gjøre mennesket til det integrerte menneske. I ny overordnet del kommer begrepet «kulturarv» til uttrykk når verdigrunnlaget for opplæringen presenteres i første kapittel, og i andre kapittel som kalles identitet og kulturelt mangfold, de som omhandler menneskeverdet og identitet. De øvrige kapitlene nevner ikke kulturarv konkret, men ved tolking av innholdet må det i større eller mindre grad prege resten av verdigrunnlaget, som grunnleggende verdier i kristen og humanetisk arv og tradisjon.

Opplæringslovens § 1-1 ble sist endret i 2008, og den gjenspeiler i stor grad innholdet i generell del av læreplanen av 1993. Det er i stor grad de samme begrepene som er brukt. Jeg velger å tro det har en sammenheng. Generell del av 1993 fant ikke datidens formålsparagraf nok dekkende for hva som skulle være førende innhold i opplæringen for å forankre grunnleggende verdier og holdninger, og gi opplæring etter datidens overbevisninger. Samfunnet i endring til et mer mangfoldig samfunn måtte gi rom for den enkelte elev, og da var det ikke dekkende med en kristen og moralsk oppdragelse. I et mer pluralistisk samfunn med tanker og strømninger fra andre kulturer og land måtte generell del møte dette med en tanke om egenverdien til mennesket. Denne tanken, og tanken om åndsfrihet, tror jeg var med på å implementer humanetiske verdier og arv i tillegg til de kristne som grunnleggende verdier, og disse var bærere av kulturarven. Andre religioner nevnes ved at de har felles verdier med de kristne verdiene.

Ny overordnet del setter ikke de samme føringene for hva elevene skal lære, og kommer heller ikke med så konkrete eksempler, men den setter føringer for hvordan opplæringen skal forberede elevene på fremtiden. Ny overordnet del har blitt utformet i en tid hvor teknologisk utvikling har skjedd raskt. Samfunnsutfordringer skal møtes med tverrfaglige tema som folkehelse og livsmestring, demokrati og medborgerskap og bærekraftig utvikling. Elevene skal få kompetanse til å mestre de samfunnsmessige utfordringer som fremtiden bringer, og med utvidet kompetanse skal de klare å møte disse utfordringene, til det beste for seg selv og det øvrige samfunnet, både lokalt, nasjonalt og globalt. Det er en helhetstanke om at ting har en sammenheng, så ved å forankre ny kunnskap i den kunnskapen eleven har fra før skal det utvikles en dypere forståelse for sammenhengene. Ingen av disse temaene er nye for generell del, de nevnes, men etter min mening ikke på noen strukturert måte. Generell del er på sett og

vis mer ustrukturert, og det er ikke sammenheng mellom innholdet i de forskjellige mennesketyperne. Generell del har også hovedområder som gjenspeiler formålsparagrafen, men de kommer nesten til uttrykk som en oppsummering.

I den samtid generell del var utformet var den et dokument som var fremtidsrettet på lik linje med ny overordnet del i dag.

5 Resultat

5.1 Innledning

Gjennom analysen har jeg sett på områder i generell del og ny overordnet del hvor begrepet «kulturarv» er nevnt. Jeg har gjennom egne tanker og betraktninger man ikke trenger mye bakgrunnskunnskap for å følge med på. Jeg har lest generell del og ny overordnet del ut fra sin kontekst underveis i analysen for å si noe i den samtid de var skrevet i. Med det er det lettere å forstå de betraktninger som er gjort. Målet med avhandlingen er å finne ut om begrepet «kulturarv» er endret fra grunnopplæringens generell del til ny overordnet del. Dette vil jeg presentere i kapitlet resultat av begrepet «kulturarv».

«Kulturarv» er et tilsynelatende et dekkende begrep for hva opplæringen skal gi elevene. Generell del og ny overordnet del av læreplanene utdyper formålsparagrafene i lov om grunnskole av 1969 og opplæringsloven av 2008. Gjennom generell del kommer begrepet «kulturarv» til uttrykk gjennom mennesketyper som karakteristikk på de verdiene, kunnskapene, ferdighetene, evnene og holdningene eleven må ha for å «realisere seg selv på måter som kommer fellesskapet til gode – å fostre til menneskelighet for et samfunn i utvikling. Gjennom ny overordnet del kommer begrepet «kulturarv» til uttrykk når opplæringens verdigrunnlag skal presenteres, og videre utdypet i avsnittet for identitet og kulturelt mangfold.

Ny overordnet del ble skrevet med tanke på fremtidens skole hvor tre tverrfaglige tema skal være førende for opplæringen. Folkehelse og livsmestring, demokrati og medborgerskap og bærekraftig utvikling.

5.2 Resultat av analysen

For å svare på problemstillingen: På hvilken måte er begrepet «kulturarv» endret fra grunnopplæringens generell del til ny overordnet del? Har jeg foretatt en analyse av begrepet «kulturarv» i generell del av 1993 og ny overordnet del av 2017.

Jeg har kommet frem til at begrepet «kulturarv» er dominerende i opplæringens verdigrunnlag, både for generell del av læreplanene og ny overordnet del. Begrepet blir brukt om noe som kan anses å være altomsluttende når det kommer til menneskeverdet og dens egenart.

Begrepet kulturarv forekommer ikke like mange ganger i ny overordnet del. Jeg tror årsaken til dette kan ligge i at selve formålsparagrafen til opplæringsloven av 2008 er mer utdypende enn formålsparagrafen til lov om grunnskole av 1969.

Damenes særstilling som urfolk og minoritet i Norge har i ny overordnet del en anerkjennende tone i og med at «den samiske kulturarv er en del av kulturarven i Norge». Dette er ulikt fra generell del som omtaler samisk språk og kultur som «en del av denne felles arv», som Norge og Norden har ansvar for å hegne om.

En annen ting som skiller de to delene, er i ny overordnet del fem folkegrupper som «har bidratt til å forme den norske kulturarven». Det må tilføres at det også står at disse folkegruppene «har status som nasjonale minoriteter i tråd med våre internasjonale forpliktelser».

Videre har jeg gjort funn hvor generell del av læreplanene konkret nevner begrepet «kulturarv» når det kommer til å ruste elevene for fremtiden med bakgrunn i nedarvede verdier i form av kunnskap og allmenndannelse. På disse områdene blir ikke begrepet «kulturarv» nevnt konkret i ny overordnet del, men betydningen av dem kommer til uttrykk gjennom opplæringens verdigrunnlag og de tilhørende kapitlene.

I generell del har læreren et særskilt ansvar med å kunne sitt fag, «sin del av vår felles kulturarv». Profesjonsfellesskapet i ny overordnet del viser til prinsipper og lover for grunnopplæringen som skal sørge for at ansatte i grunnskolen oppfyller det felles verdigrunnlaget og resten av opplæringsloven setter føringer for.

Det endelige resultatet for avhandlingen er at «kulturarv» er et begrep som kan oppleves nesten altomfattende. Utviklingen av førende lovverk har bidratt til at kulturarv ikke trenger å utdypes på samme måte i ny overordnet del som i generell del. Samene og minoriteter er lagt en hovedvekt i ny overordnet del som hvor begrepet «kulturarv» kommer tydelig til uttrykk. Den kontekst generell del og ny overordnet del er utarbeidet i har nok innvirkninger på resultatet da samfunnet har vært i utvikling gjennom de over 20 årene det er mellom delene.

Jeg kan med dette konkludere med at det er endringer i å spore på begrepet «kulturarv» fra grunnopplæringenes generell del til ny overordnet del.

6 Avslutning

Jeg har gjennom arbeidet med denne avhandlingen gjort meg flere opplevelser som ikke var helt som jeg helt trodde i utgangspunktet. Det å jobbe med loven for grunnopplæringen og de overordnede delene til læreplanverket har på en måte vært komplekst, for endringer og føringer i den ene delen har kommet i forkant av eller etterkant av andre deler. Med dette mener jeg at generell del er vedtatt på formålsparagrafen for grunnskole av 1969, mens det er veldig lett å kjenne igjen ordlyden i opplæringslovens formålsparagraf fra 1998. Etter endringer i læreplanen som kom på midten av 2000-tallet (LK06) kan man spore endringer i opplæringsloven som ble vedtatt i 2008 og trådte i kraft fra 2009. Det er denne siste endringen som nå er førende for ny overordnet del for grunnopplæring, og også gjeldene for arbeidet med fagfornyelsen og læreplanen som ventes ferdig i 2020.

For meg selv har arbeidet med denne avhandlingen vært berikende, og på mange måter oppklarende. Som lærer i grunnskolen er jeg fra før kjent med opplæringsloven og til enhver tids gjeldene læreplaner, men med dette arbeidet har jeg fått en større forståelse for sammenhengen mellom formålsparagrafen i opplæringsloven og de førende delene for læreplanene. Dette arbeidet har lært meg at skolen som opplæringsinstitusjon sitt mandat er bredt når den nasjonale kulturarven skal gjøres kjent og forstås av elevene. Opplæringen skal også være dannende med bakgrunn i vår felles kulturarv, en bred og rik arv som ikke bare er noe ensidig fra fortiden, men også som gjenstand for å utvikle fremtiden.

Det som omfatter vår felles kulturarv er i et samfunn av mangfold mer eller mindre altomfattende når det kommer til verdigrunnet i opplæringen. Kulturarven er også mangfoldig, og alle mennesker er et resultat av den arv og kulturarv som har påvirket dem gjennom livet.

7 Litteratur

Læreplanverket for den 10-årige grunnskolen (1996). Gran grafiske AS

Saabye, M. (red.) (2017): *Læreplanverket for kunnskapsløftet: Grunnskolen* (s. 4-24 og s.162-175). Oslo: Pedlex

Læreplan for forsøk med 9-årig skole (1966). Oslo: Nikolai Olsens boktrykkeri

Halvorsen, E. M. (2017). *Kulturarven i skolen*. Oslo: Universitetsforlaget

Bratberg, Ø. (2017). *Tekstanalyse for samfunnsvitere*. Oslo: Cappelen Damm AS

Lovdata (2019, 6.januar) Lov om grunnskolen og den vidaregåande opplæringa. Hentet fra

<https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1998-07-17-61>

Lovdata (2018, 12.november) Lov om endringer i opplæringslova. Hentet fra

<https://lovdata.no/dokument/LTI/lov/2008-12-19-118>

Utdanningsnytt.no (2018, 12.november) Læreplanverket for Kunnskapsløftet (LK06) 2006. Hentet fra

<https://www.utdanningsnytt.no/debatt/2010/september/lareplanverket-for-kunnskapsloftet-lk06-2006/>

Utdanningsdirektoratet (2018, 10.desember) Generell del av læreplanen. Hentet fra

<https://www.udir.no/laring-og-trivsel/lareplanverket/generell-del-av-lareplanen/>

Regjeringen (2018, 14.desember) Kunnskapsdepartementets historie. Hentet fra

<https://www.regjeringen.no/contentassets/db68539527bd4b7ba604813ce29eefe8/kd-200-ar.pdf>

Regjeringen (2018, 14.desember) Formålsparagrafen gjennom tidene. Hentet fra

<https://www.regjeringen.no/globalassets/upload/kd/vedlegg/bostadutvalget/formalsparagrafen-s-historie2.doc>

Regjeringen (2018, 14.desember) Farvel til statskirken – fortsatt folkekirke. Hentet fra

<https://www.regjeringen.no/no/aktuelt/farvel-til-statskirken--fortsatt-folkekirke/id2525748/>

Store norske leksikon (2018, 20.desember) Folkereligøsitet. Hentet fra

<https://snl.no/folkereligøsitet>

Statistisk sentralbyrå (2018, 12.november) Religiøs tilhørighet og deltakelse for personer 16 år og over, etter kjønn og alder 2011 – 2017. Hentet fra

<https://www.ssb.no/statbank/table/09144/>

Stortinget (2018, 20.desember) Innstilling fra kirke-, utdannings- og forskningskomiteen om Fag – Fordypning – Forståelse. En fornyelse av Kunnskapsløftet (Innst. 19 S (2016–2017), jf. Meld. St. 28 (2015–2016)). Hentet fra

<https://www.stortinget.no/no/Saker-og-publikasjoner/Publikasjoner/Referater/Stortinget/2016-2017/refs-201617-10-11/3>

Stortinget (2018, 20. desember) Lov om endringer i lov av 13. juni 1969 nr. 24 om grunnskolen (utvide den obligatoriske grunnskolen til 10 år, for nye 6-åringer). Hentet fra

<https://www.stortinget.no/no/Saker-og-publikasjoner/Saker/Sak/?p=4193>

Regjeringen (2018, 22.desember) Ny lovgivning om opplæring— «... og for øvrig kan man gjøre som man vil». Hentet fra

<https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/nou-1995-18/id140365/sec3>

Regjeringen (2018,22.desember) Meld. St. 28 (2015–2016) Melding til Stortinget Fag – Fordypning – Forståelse En fornyelse av Kunnskapsløftet. Hentet fra

<https://www.regjeringen.no/contentassets/e8e1f41732ca4a64b003fca213ae663b/no/pdfs/stm201520160028000dddpdfs.pdf>

Stortinget (2018, 22,desember) Prinsipper og retningslinjer for 10-årig grunnskole - ny læreplan. Hentet fra

<https://www.stortinget.no/no/Saker-og-publikasjoner/Saker/Sak/?p=3038>

Lovdata (2019, 6.januar) Kongeriket Noregs grunnlov. Hentet fra

<https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1814-05-17-nn?q=grunnloven>